

פרשת וירא

יח א וירא אליו יהוה באלני ממרא והוא ישב פתח־האהל בַּחֹם הַיּוֹם:
וירא אליו יהוה באלני ממרא והוא ישב פתח־האהל בַּחֹם הַיּוֹם:
ואתגלי ליה יי במשרי ממרא והוא יתב בתרע משפנא כמיחם יומא:

ב וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה:

וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה:
ויזקף עינוהי ויחזא והא תלתא גבריין (נ"י גבריין) קימין עלוהי ויחזא ויריט לקדמותהון מתרע משפנא ויסגיד על ארעא:

ג ויאמר אדני אם־נא מצאתי חן בעיניך אל־נא תעבר מעל עבדך:
ויאמר אדני אם־נא מצאתי חן בעיניך אל־נא תעבר מעל עבדך:
ויאמר יי אם פען אשפחית רחמין קדמך (נ"י בעיניך) לא כען תעבר מעל עבדך:

רש"י

(א) וירא אליו, לבקר את החולה (סוטה יד.) אמר רבי חמא בר חנינא: יום שלישי למיתו היה, ובא הקדוש ברוך הוא, ושאַל בשלומו (ב"מ פו:). באלני ממרא, הוא שנתן לו עצה על המילה, לפיכך נגלה אליו בחלקו (ב"ר מב ח.). 'ישב' כתיב, בקש לעמד, אמר לו הקדוש ברוך הוא: 'שב ואני אעמד, ואתה סימן לבניך, שעתידי אני להתיצב בעדת הדיינים והן יושבין', שנאמר (תהלים פב א): 'אלהים נצב בעדת אל' (ב"ר מח ז.). פתח־האהל, לראות אם יש עובר ושב ויכניסם בביתו. כחם היום, הוציא הקדוש ברוך הוא חמה מנרתיקה, שלא להטריחו באורחים, ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים, הביא מלאכים עליו בדמות אנשים (ב"מ פו:):

(ב) והנה שלשה אנשים, אחד לבשר את שרה, ואחד להפוך את סדום, ואחד לרפאות את אברהם, שאין מלאך אחד עושה שתי שליחויות. תדע לך, שכן כל הפרשה הוא מזכירן בלשון רבים: 'ויאכלו' (פסוק ח. ולהלן יט, ג), 'ויאמרו אליו' (פסוק ט), 'ובבשורה נאמר: 'ויאמר שוב אשוב אליך' (פסוק י), ובהפיכת סדום הוא אומר: 'כי לא אוכל לעשות דבר' (להלן יט, כב) 'לבלתי הפני' (להלן יט, כא). ורפאל, שרפא את אברהם, הלך משם להציל את לוט, הוא שנאמר: 'ויהי כהוציאם אתם החוצה ויאמר המלט על־נפשך', למדת שהאחד היה מציל (ב"מ פו:). נצבים עליו, לפניו. כמו: 'ועליו מטה מנשה' (במדבר כ), לשון נקייה הוא — כלפי המלאכים. [וישא עיניו וירא], וגו' וירא [וירץ לקראתם], מהו 'וירא' 'וירא' שתי פעמים — הראשון כמשמעו, והשני לשון הבנה — נסתפל שהיו נצבים במקום אחד, והבין שלא היו רוצים להטריחו, וקדם הוא וירץ לקראתם. (ואף על פי שיודעים היו שייצא לקראתם, עמדו במקומם לכבודו, ולהראותו שלא רצו להטריחו, כג. הגרסא ברש"י ישן). כתיב 'נצבים עליו', וכתיב 'וירץ לקראתם', כד חזויהו דהנה שרי ואסיר פרושו הימנו, מיד: — 'וירץ לקראתם':

(ג) ויאמר אדני אם נא וגו', לגדול שבהם אמר וקראם כלם 'אדונים', ולגדול אמר: 'אל־נא תעבר', וכיון שלא יעבר הוא, יעמדו חבריו עמו, ובלשון זה הוא חול. דבר אחר: קדש הוא, והיה אומר להקדוש ברוך הוא להמתין לו עד שירוצו ויכניסו את האורחים, ואף על פי שכתוב אחר 'וירץ לקראתם', האמירה קדם לכן היתה, ודרך המקראות לדבר כן, כמו

ד וַיִּקְחֵנָּא מְעַט־מִיּוֹם וּרְחִיצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעַיִן:
וַיִּקְחֵנָּא מְעַט־מִיּוֹם וּרְחִיצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעַיִן:
יִסְבוּן כְּעֵן זַעִיר מִיָּא וְאַסְחוּ רַגְלֵיכֶן וְאַסְתְּמִיכוּ תַּחוֹת אֵילָנָא:

ה וַאֲקַחְהָ פַת־לָחֶם וְסַעְדוּ לְבַבְכֶם אַחַר תַּעֲבְרוּ כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל־עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ בֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דְּבַרְתָּ:

וַאֲקַחְהָ פַת־לָחֶם וְסַעְדוּ לְבַבְכֶם אַחַר תַּעֲבְרוּ כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל־עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ בֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דְּבַרְתָּ:

וְאַסֵּב פִּתְאָא דְלַחְמָא וְסַעֲדוּ לְבַבְכוֹן כְּתַר כֵּן תַּעֲבְרוּן אַרְי עַל כֵּן עֲבַרְתוּן עַל עַבְדְּכוֹן וַאֲמְרוּ בֵּן תַּעֲבִיד כְּמָא דִּי מַלְלָתָא:

ו וַיִּמְתֵּר אַבְרָהָם הָאֱהֱלָה אֶל־שָׂרָה וַיֹּאמֶר מַה־רִּי שְׁלֹשׁ סָאִים קָמַח סֹלֶת לְוִישֵׁי וְעֵשִׂי עֲגוֹת:
וַיִּמְתֵּר אַבְרָהָם הָאֱהֱלָה אֶל־שָׂרָה וַיֹּאמֶר מַה־רִּי שְׁלֹשׁ סָאִים קָמַח סֹלֶת לְוִישֵׁי וְעֵשִׂי עֲגוֹת:
וְאוּחֵי אַבְרָהָם לְמַשְׁפָּנָא לְוֹת שָׂרָה וַאֲמַר אוּחָא תְּלַת סָאִין קָמַחָא דְסֹלֶתָא לְוִישֵׁי וְעַבְדֵי גְרִיצוּן:

ז וְאַל־הִבְקֵר רֵיז אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן־בְּקָר רָד וטוֹב וַיִּתֵּן אֶל־הַנְּעַר וַיִּמְתֵּר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ:
וְאַל־הִבְקֵר רֵיז אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן־בְּקָר רָד וטוֹב וַיִּתֵּן אֶל־הַנְּעַר וַיִּמְתֵּר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ:
וְלֹת תּוֹרֵי רַהֵט אַבְרָהָם וַדְּבַר בַּר תּוֹרֵי רַפִּיף וְטַב וַיְהִיב לְעוֹלָמָא וְאוּחֵי לְמַעַבְדַּד יִתְיָה:

רש"י

שְׁפַרְשֵׁתִי אֶצֶל: "לא ידון רוחי באדם" (לעיל א, ג), שִׁנְכַתַּב אַחַר "וַיִּלְד נח", וְאִי אֶפְשָׁר לומר, אֵלָּא אִם בֵּן קָדָם גְּזַרְתָּ ק"כ שָׁנָה, וְשִׁתִּי הִלְשׁוֹנוֹת בְּבִרְאשִׁית רַבָּה (מח ט):

(ד) וַיִּקְחֵנָּא, עַל יְדֵי שְׁלִיחַ. וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלַם לְבַנְיָו עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כ יא): "וַיִּרְם מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ וַיַּךְ אֶת הַסֵּלַע" (ב"מ פו:). וּרְחִיצוּ רַגְלֵיכֶם, כְּפִסְכּוּר שֶׁהֵם עֲרַבִּים שְׂמֵשֶׁתְּחִיּוֹם לְאַבְרָם רַגְלֵיהֶם, וְהַקְפִּיד שְׁלֹא לְהַכְנִיס עֲבוּדָה זָרָה לְבֵיתוֹ, אֲבָל לוֹט שְׁלֹא הַקְפִּיד, הַקְדִּים לִינָה לְרַחֲצָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יט ב): "וְלִינּוּ וּרְחִיצוּ רַגְלֵיכֶם" (ב"מ פו:). תַּחַת הָעַיִן, תַּחַת הָאֵילָן:
(ה) וְסַעְדוּ לְבַבְכֶם, בַּתּוֹרָה, בְּנִבְיָאִים וּבְכַתוּבִים מְצִינּוּ דְפִתְאָא סַעֲדָתָא דְלַבָּא, בַּתּוֹרָה: "וְסַעְדוּ לְבַבְכֶם" (שופטים יט ה), בְּנִבְיָאִים: "סַעֲד לְבָד פַת לָחֶם" (תהלים קד טו), בְּכַתוּבִים: "וְלָחֶם לְכַב אֲנוּשׁ יִסְעֵד". אָמַר רַבִּי חֲמָא: "לְבַבְכֶם" אֵינן כְּתִיב כָּאֵן, אֵלָּא "לְבַבְכֶם", מַגִּיד שְׁאֵין יֵצֵר הָרַע שׁוֹלֵט בְּמַלְאָכִים. אַחַר תַּעֲבְרוּ, אַחַר כֶּף תִּלְכוּ. כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם, כִּי הִדְבַּר הַזֶּה אָנִי מְבַקֵּשׁ מִכֶּם, מֵאַחַר שֶׁעֲבַרְתֶּם עָלַי לְכַבּוּדִי. כִּי־עַל־כֵּן, כְּמוֹ עַל אֲשֶׁר, וְכֵן כָּל כִּי עַל כֵּן שְׁבַמְקָרָא: "כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ בְּצַל קִרְתִּי", "כִּי עַל־כֵּן רָאִיתִי פְּנִיד", "כִּי־עַל־כֵּן לֹא נִתְמִיחָהּ", "כִּי־עַל־כֵּן יִדְעַת חֲנַתְנוּ":

(ו) קָמַח סֹלֶת, סֹלֶת לְעוֹגוֹת, קָמַח לְעַמִּילָן שֶׁל טַבְחִים לְכִסּוֹת אֶת הַקְדָּרָה, לְשֹׂאב אֶת הַזֶּהֱמָא:

(ז) בֶּן־בְּקָר רָד וטוֹב, שְׁלֹשָׁה פָּרִים הָיוּ, כְּדִי לְהַאֲכִילָן שְׁלֹשׁ לְשׁוֹנוֹת בְּחֻדְלָא. אֶל־הַנְּעַר, זֶה יִשְׁמַעְאֵל, לְחַנְכוֹ בְּמִצְוֹת:

ח וַיִּקַּח חֲמָאָה וַחֲלָב וּבֶן-הַבְּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לַפְּנִיָּהִם וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאבְלוּ:

וַיִּקַּח חֲמָאָה וַחֲלָב וּבֶן-הַבְּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לַפְּנִיָּהִם וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאבְלוּ:
וַיִּסְבֵּי שֶׁמֶן וַחֲלָב וְכִי תוֹרֵי דֵי עֶבֶד וַיְהִיב קְדָמֵיהוֹן וְהוּא מְשַׁמֵּשׁ עַל־וִיהוֹן תַּחוֹת אֵילָנָא וַאֲכָלוּ:

ט וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַיֵּה שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בְּאֵהָל:
וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַיֵּה שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בְּאֵהָל:
וַאֲמָרוּ לִיָּה אֵן שָׂרָה אֲתַתְּךָ וַאֲמַר הָא בְּמִשְׁכְּנָא:

י וַיֹּאמֶר שׁוֹב אָשׁוּב אֵלֶיךָ כְּעַת חַיָּה וְהִנְהִיבֵן לְשָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וְשָׂרָה שִׁמְעַת פֶּתַח הָאֵהָל וְהוּא אַחֲרָיו:

וַיֹּאמֶר שׁוֹב אָשׁוּב אֵלֶיךָ כְּעַת חַיָּה וְהִנְהִיבֵן לְשָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וְשָׂרָה שִׁמְעַת פֶּתַח הָאֵהָל וְהוּא אַחֲרָיו:
וַאֲמַר מִתְּב אַתּוּב לְוַתְּךָ כְּעַדֵּן דְּאֲתוּן קִימִין וְהָא בָר לְשָׂרָה אֲתַתְּךָ וְשָׂרָה שִׁמְעַת בְּתַרְע מִשְׁכְּנָא וְהוּא אַחֲרוּהִי:

יא וַאֲבָרְתֶּם וְשָׂרָה זְקָנִים בָּאִים בְּיָמִים חֲדָל לַחַיּוֹת לְשָׂרָה אֲרַח בְּנָשִׁים:
וַאֲבָרְתֶּם וְשָׂרָה זְקָנִים בָּאִים בְּיָמִים חֲדָל לַחַיּוֹת לְשָׂרָה אֲרַח בְּנָשִׁים:
וַאֲבָרְתֶּם וְשָׂרָה סִיבּוּ עֵלוּ בְיוֹמִין פְּסַק מִלְמַהוּי לְשָׂרָה אֲוֹרַח בְּנָשִׂיא:

רש"י

(ח) וַיִּקַּח חֲמָאָה וְגו', וְלָחֶם לֹא הֵבִיא, לְפִי שֶׁפָּרְסָה שָׂרָה נִדְּהָ, שְׁחֹזר לָהּ אֲרַח בְּנָשִׁים אוֹתוֹ הַיּוֹם וְנִטְמָאת הָעֶסֶה. חֲמָאָה, שֶׁמֶן הַחֲלָב שֶׁקוֹלְטִין מֵעַל פָּנָיו. "חֲמָאָה" – בּוֹרָא בְּלַע"ז. וּבֶן-הַבְּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה, 'אֲשֶׁר תִּקְוֶן'. קָמָא קָמָא שְׁתַּקְוֶן אֲמִטִּי וְאִיתִי קַמְיָהוּ. וַיֹּאבְלוּ, נִרְאוּ כְמוֹ שְׂאֲכָלוּ, מִכָּאן שֶׁלֹּא יִשְׁנָה אָדָם מִן הַמְּנַהֲגִים:

(ט) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו, נִקְוֶד עַל אִי"ו שֶׁבְ"אֵלִיו", וְתִנְיָא, רַבִּי שֶׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כָּל מְקוֹם שֶׁהִפְתָּב רַבָּה עַל הַנִּקְדָּה, אֲתָה דוֹרֵשׁ הִפְתָּב וְכו', וְכֵאן הַנִּקְדָּה רַבָּה עַל הַפְּתָב, אֲתָה דוֹרֵשׁ הַנִּקְדָּה, שְׂאָף לְשָׂרָה שְׂאָלוּ: אִיז אֲבָרְתֶּם, לְמַדְנוּ, שִׁישְׂאֵל אָדָם בְּאֲכֻסְנָא שְׁלוֹ, לְאִישׁ עַל הָאִשָּׁה וְלְאִשָּׁה עַל הָאִישׁ. בְּבָבָא מְצִיעָא (דף טז) אִיתָא: יוֹדְעִים הָיוּ מִלְּאֲכִי הַשָּׂרָה אֲמַנּוּ הֵיכָן הִיְתָה, אֶלָּא לְהוֹדִיעַ שְׁצַנוּעָה הִיְתָה, כְּדִי לְחַבְּבָהּ עַל בְּעֵלָהּ. אָמַר רַבִּי יוֹסִי בַר חֲנִינָא: 'כְּדִי לְשַׁגֵּר לָהּ כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה'. הִנֵּה בְּאֵהָל, צְנוּעָה הִיא:

(י) כְּעַת חַיָּה, כְּעַת הַזֹּאת לְשָׁנָה הַבָּאָה, וּפְסַח הָיָה, וְלִפְסַח הֵבִיא נוֹלֵד יִצְחָק, מִדְּלָא קְרִינֵן 'כְּעַת' אֶלָּא "כְּעַת". כְּעַת חַיָּה, כְּעַת הַזֹּאת שֶׁתָּהָא חַיָּה לָכֶם, שֶׁתָּהָיוּ בְּלָכֶם שְׁלָמִים וְקִימִים. שׁוֹב אָשׁוּב, לֹא בִשְׁרוּ הַמְּלָאָךְ שִׁישׁוּב אֵלָיו, אֶלָּא בְּשִׁלְיָחוֹתוֹ שֶׁל מְקוֹם אָמַר לוֹ, כְּמוֹ: "וַיֹּאמֶר לָהּ מְלָאָךְ ה' הַרְבָּה אֲרַבְּהָ", וְהוּא אֵין בִּידוֹ לְהַרְבּוֹת אֶלָּא בְּשִׁלְיָחוֹתוֹ שֶׁל מְקוֹם, אָף כָּאֵן בְּשִׁלְיָחוֹתוֹ שֶׁל מְקוֹם אָמַר לוֹ בֶּן (בְּרַאשִׁית רַבָּה). (אֵלִישַׁע אָמַר לְשׁוֹנְמִית: "לְמוֹעֵד הַזֶּה כְּעַת חַיָּה אֲתָ חוֹבְקָת בֶּן, וְתֹאמַר אֶל אֲדֹנָי אִישׁ הַאֱלֹהִים אֵל תְּכַזֵּב בְּשִׁפְחָתְךָ", אוֹתָן הַמְּלָאָכִים שֶׁבִּשְׁרוּ אֶת שָׂרָה אָמְרוּ: "לְמוֹעֵד אָשׁוּב", אָמַר לָהּ אֵלִישַׁע: 'אוֹתָן הַמְּלָאָכִים שֶׁהֵם חַיִּים וְקִימִים לְעוֹלָם אָמְרוּ: "לְמוֹעֵד אָשׁוּב", אָבָל אֲנִי בְּשִׁר וְדָם, שֶׁהִיִּים חַי וּמְחַר מֵת, בֵּין חַי בֵּין מֵת: "לְמוֹעֵד הַזֶּה" וְגו'). וְהוּא אַחֲרָיו, הִפְתַּח הָיָה אַחַר הַמְּלָאָךְ:

(יא) חֲדָל לַחַיּוֹת, פְּסַק מִמְּנָה. אֲרַח בְּנָשִׁים, אֲרַח נְדוּת:

יב ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלתי היתה-לי עדנה ואדני זקן:
ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלתי היתה-לי עדנה ואדני זקן:
וחיבת שרה במצעה למימר בטר דסיבית הות לי עולימו ורבוני סיב:

יג ויאמר יהוה אל-אברהם למה זה צחקת שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנת:
ויאמר יהוה אל-אברהם למה זה צחקת שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנת:
ואמר יי לאברהם למה דנן חיבת שרה למימר הכרם בקושטא אוליד ואנא סיבית:

יד היפלא מיהוה דבר למועד אשוב אליך כעת חיה ולשרה בן:
היפלא מיהוה דבר למועד אשוב אליך כעת חיה ולשרה בן:
היתפסי מן קדם יי פתגמא לזמן אתיב לותך כעדן דאתון קימין ולשרה בר: **שני**

רש"י

(יב) בקרבה, מסתכלת במעיה, ואומרת: 'אפשר הקרבים הללו טעונין ולד, השדים הללו שצמקו מושכין חלב', (תנחומא).
עדנה, צחצוח בשר, ולשון משנה: מסיר את השער ומעדן את הבשר. דבר אחר: לשון 'עדן' – זמן וסת נדות:

(יג) האף אמנם, הגם אמת אלד, ואני זקנת, שנה הכתוב מפני השלום, שהרי היא אמרה 'ואדני זקן':

(יד) היפלא, כתרגומו: 'היתפסי', וכי שום דבר מפלא ומפרד ומכסה ממני מלעשות כרצוני, למועד, לאותו מועד המיוחד שקבעתי לך אתמול, למועד הזה בשנה האחרת: